

YILMAZ, Necdet (2014). “Mehmed Zahid Kotku (KS.)”. *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması*. 26-28 Mayıs 2014. Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı (TDKB). Eskişehir, ss.175-178 (<http://bilgelerzirvesi.org>).

Necdet YILMAZ*

MEHMED ZAHİD KOTKU (KS.)

Mehmed Zâhid Kotku 1315 hicrî /1897 milâdî senesinde Bursa’da doğdu. Soyadı ‘mütevazı’ mânasına gelen ‘Kotku’dur. Babası ve annesi Kafkasya’dan göç etmişlerdir. Dedeleri Kafkasya (Dağıstan’da) Şirvan’a bağlı eski bir hanlık merkezi olan Nuha’dandır. Burası dağ eteğinde, ipekçilikle meşhur, ahali müslüman, halen Azerî Türkçesi konuşulan bir yerdir.

Annesi Sabire Hanım’ı üç yaşında iken kaybeden Mehmed Zahid Efendi’nin babası İbrahim Efendi Hz. Peygamber sülalesinden gelen bir Seyyid’dir. 1929 yılında 76 yaşlarında iken Bursa ovasındaki imamlığını yaptığı İzvat Köyü’nde vefat etmiş ve oraya defnolunmuştur.

Mehmed Zahid Efendi ilk mektebi Bursa Oruçbey İbtidaisi’nde okur, Maksem’deki İdâdî’ye devam eder. Sonra Bursa Sanat Mektebi’ne girer. Buraya devam ederken Birinci Cihan Harbi dolayısıyla 27 Nisan 1916 tarihinde 19 yaşlarında iken askere alınır.

İstanbul’da muhabere eğitimi aldıktan sonra Diyarbakır’a gider. 1917 Nisan’ında Yedinci Ordu’nun emrinde önce Şam’a oradan da Der’a’ya ulaşarak askerliğine Suriye cephesinde devam eder. Eylül 1918’de buldukları bölgenin bombalanmaya başlamasıyla dönüş başlar. Açlık, susuzluk ve binlerce müşkilatla birlikte onbinlerce askerin şehit olmasına şahit olur. Temmuz 1919’da İstanbul’da 25. Kolordu, 30. Şube’de yazıcı olarak görevlendirilir.

İstanbul’da bir taraftan askerliğini yaparken diğer taraftan da çeşitli dinî toplantılara, derslere ve vaazlara katılır. 16 Temmuz 1920 tarihinde bir cuma namazını Ayasofya camiinde eda ettikten sonra vilayet binası karşısında bulunan Gümüşhaneli dergâhına giderek Dağıstanlı Ömer Ziyaeddin Efendi’ye intisap eder. İntisabının

---

* Dr. M. Es’ad Coşan Araştırma ve Eğitim Merkezi.

ardından günden güne halini terakki ettirir. 18 Kasım 1921’de şeyhinin vefat etmesi üzerine Gümüşhaneli dergâhı postnişini olan Tekirdağlı Mustafa Feyzi Efendi’nin yanında mânevî eğitimine devam eder. Belirli aralıklarla halvetlere girer. 27 yaşlarında iken tarikat hilâfetnâmesi ve Râmûzü’l-Ehâdis, Hizb-i Azâm, Delâilü’l-Hayrât icâzetnâmelerini alır. Bayezit, Fatih, Ayasofya camii ve medreselerinde derslere devam eder, bu arada hafızlığını da tamamlar. Hocasının emir ve işaretiyle çeşitli kasaba ve köylerde dîni hizmetler ifâ eder.

Mehmed Zahid Efendi tekkelerin kapatılmasının ardından doğduğu yer olan Bursa’ya döner. Orada evlenir. 1929’da vefat eden babasının yerine Bursa Ovası’ndaki İzvat Köyü’nde 16 sene kadar imamlık yaptıktan sonra, 1945-1952 yılları arasında yedi yıl da Bursa’nın içinde bulunan Üftâde Camii’nde görev yapar.

2 Kasım 1952 senesinde Gümüşhaneli dergâhı postnişini ve tekke arkadaşı Kazanlı Abdülaziz Efendi’nin vefatı üzerine onun mânevî görevini devralarak Aralık 1952’de İstanbul’a gelir. Fatih’te Ümmügülüm mescidinde imamlık vazifesine devam eder. Daha sonra camiin istimlak meselesi çıkınca 1958 senesinde vefatına kadar vazife yapacağı İskenderpaşa camiine naklolunur.

Mehmed Zahid Efendi ömrünün son yıllarında rahatsızlanır. 1979 yazında uzun süre kalmak için gittiği Hicaz’dan ağır hasta olarak 1980 Şubat’ında dönmek zorunda kalır. Bir ay sonra midesinden bir ameliyat geçirir. Ameliyattan sonra kısmen sağlığına kavuşur. O yılın orucunu hiç aksatmadan tutar. Teravih namazını hatimle kılar ve evindeki sohbet de kesintisiz devam eder. Hac mevsimi gelince Hicaz’a gider. Haccı meşakkatler içerisinde edadan sonra ağır hasta olarak İstanbul’a gelir. Dönüşünden bir hafta sonra 13 Kasım 1980’de perşembe günü öğleye yakın dâr-ı bakâya irtihâl eyler.

Cenaze namazı 14 Kasım 1980 cuma günü Süleymaniye camiinde “muhteşem, mahzun, vakur ve edepli bir cemm-i gafîr” tarafından kılınarak, mübarek vücûdu, Kanunî Türbesi arkasında, kendisinden feyz aldığı hocaları ve üstadlarının yanındaki istirahatgâhına defnolunur.

***

Osmanlı’nın çöküşünü Cumhuriyet’in ise doğuşunu sıcak ve yoğun bir şekilde idrak etmiş olan Mehmed Zahid Efendi’nin yaşamı müddetince gerek dünya çapında gerekse ülke bazında önemli tarihî hadiselerle, köklü değişme ve gelişmelere tanık olunmuştur. Birinci

Dünya Savaşı'na katılmış, sıkıntılı, sancılı dönemleri bizzat yaşamıştır.

İlimle ya öğrenen ya da öğreten olma vasfı ile devamlı olarak meşgul olmuş olan Mehmed Zahid Efendi, insan eğitimini esas almıştır. Görev yaptığı camilerde pazar günleri ikindi ile akşam namazı arasında Râmûz dersleri yapmıştır. Cuma vaaz ve hutbeleri ile önemli günlerdeki konuşmaları yanında özel sohbetleriyle de insanları eğitmeye çalışmış; kısa, öz, sakin ve telaşsız konuşmuş, herkese söz hakkı tanımıştır.

Ülkenin kalkınmasına önyak olmuş pek çok müessese onun tavsiyesi ile vücut bulmuş, eğitim ve yardımlaşma alanında bazı vakıflar onun yönlendirmesi ile kurulmuştur.

Mehmed Zahid Efendi'nin tasavvuf anlayışı bütün bir hayatı Allah'ın rızası doğrultusunda yaşamaya dayanır. Vaaz ve sohbetlerinde dinî konuların yanısıra ülkenin ekonomik, politik, ilmî ve sosyal problemleriyle ilgili görüşlerini de ifade ederdi. Yalın, mütevazı, iddiasız... yaşayış ve duruşuna rağmen, ülkemiz irfan, siyaset ve sosyal hayatında derin tesirler, kalıcı izler bırakmıştır.

Zahid Efendi müslümanca yemek, müslümanca giyinmek, müslümanca oturmak ve konuşmak, vakti tasarruf etmek, boş şeylerle meşgul olmamak, müslüman bir çevre oluşturmak, halka hizmet için idareye talip olmak gibi İslâm'ın fert ve toplum bazında kuşatıcı olmasını sağlayacak bütün davranışları ısrarla vurgulamıştır.

Talebeleri ve sevenleri tarafından ifade edilen en önemli nokta, onun güler yüzlülüğüdür. Mütebessim çehresiyle herkesi dinler, herkese dua eder, tanıdığına tanımadığına selam verir, gönül alır, tevazu göstererek çevresindekilere bir kardeş, bir arkadaş intibasını verirdi. Dostlarına ve akrabalarına karşı vazifelerinde kusur etmez, ziyaret eder, arar-sorar, yardımlarını esirgemezdi. Cömertti; verdiği zaman şaşılacak derecede verirdi. Kapısı herkese sonuna kadar açık olur, sofrası misafirsiz kalmazdı. Hafızası çok kuvetliydi. Gördüğü bir kimseyi, duyduğu bir ismi bir daha unutmazdı.

Mehmed Zahid Efendi dostlukların Allah (cc.) için kurulabilmesinde karşılıksız hizmetin şart olduğunu düşünür, “Bizim yolumuzda hizmet asıldır. Tarikatimiz hizmet için kurulmuştur. Ne zaman ki hizmete ihtiyaç vardır, orada zikir ve murakabe sonraya bırakılır.” derdi.

Her hali Peygamber Efendimiz'e benzerdi. Hutbelerindeki celadetinden, ev halkına karşı latifeciliğine, gözündeki kırmızılıktan,

sırtındaki iri benine kadar her haliyle kendisinde Peygamber Efendimiz'e hüsn-ü ittiba tahakkuk etmişti.

Sohbetleri esnasında derin ve ince mânalar bulur, bazen bir âyet, bir hadis üzerinde aylarca konuşurdu. Toplumun her kesiminden insanın devam ettiği sohbetlerinde İslâm'ın esaslarının öğrenilmesinden ve yaşanır hale getirilmesinden söz eder, İslâm'ın hayata geçirilmesi için gerekli tutum ve davranışları basit formüller halinde verirdi. Söylediği her şeyi öncelikle kendisi uygular, yaşantısıyla, haliyle örnek, tebliği temsille birlikte yürütürdü. İki kişiyle de konuşsa, kalabalık bir topluluğa da hitap etse sohbetlerinde aynı samimi ve safiyâne üslubu kullanır, sonunda herkes kendi adına alması gereken dersi alırdı.

Hiç kimseye muhtaç olmadan, kendi alın teri, el emeğiyle geçinmeyi şiar edinen; tüketici derviş kitlesi yerine, üretici derviş olmayı öğütlerdi. Kimseye yük olmaya asla rıza göstermezdi. Makam, mevki, şan ve şöhretten hoşlanmaz, insanlara kemaliyle, hâliyle, kâliyle örnek olmaya çalışırdı.

Zahid Efendi'nin vurgulanması gereken bir özelliği, camiye irşad hayatının sürekli merkezinde tutan; şeriate bağlılığı hem tarikatten önce hem de tarikat, mârifet, hakikat basamaklarından sonra varılması gerekli bir hedef olarak, sürekli ön planda tutmuş olmasıdır.

Zahid Efendi, gününün insanına onun anlayacağı bir dille ulaşmak için eserler kaleme almıştır. Hiçbir tekellüf ve zorlanma olmaksızın âdetâ konuşur gibi yazılmış olan ve kimi vefatından sonra yayınlanan Tasavvufî Ahlâk, Cennet Yolları, Nefsin Terbiyesi, Ehl-i Sünnet Akâidi, Hadislerle Nasihatlar, Mü'minlere Vaazlar gibi eserleriyle günümüzde hâlâ irşada devam etmektedir.

Ruhu şâd, makâmı âlâ, merkadi pür-nûr olsun.